

történi említés a 3 db Ju 86 K—2 típusú gyakorlógépről, melyek G 211, G 212, és G 213 jelzéssel voltak ellátva.

És végül, de nem utolsó sorban, vitába szeretnék szállni a könyv szerzőinek az előszóban írt egyik mondatával, mely így hangzik: „Az 1921-től 1945-ig terjedő időszak katonai repüléstörténetét és a második világháború hadirepülését mind ez ideig még nem dolgozták fel”. Ez a kijelentés ilyen formában vitatható. A korszakról és egyes részletkérdé-

sekről az utóbbi években a „Repülés és űrrepülés” c. folyóiratban több helyen bővebb felvilágosítást lehetett kapni.

Mindezen fogyatékoságok és hiányosságok ellenére is üdvözölni kell a könyv megjelenését, hiszen nagyban hozzájárul a magyar repülés történeti útjának feltárásához, és — bár közvetve — a honvédelmi nevelőmunkát is támogatja.

Kováts Lajos

KÜLFÖLDI HADTÖRTÉNELMI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE

Voенно-Исторический Зсurnal (Szovjetunió), 1974. 10—12. sz.

A folyóirat e számai széles témakört fognak össze, de a tanulmányok jelentős része a magyar olvasó előtt nem nagyon ismert északi hadműveletekkel foglalkozik.

Igen fontos kérdést tárgyal E. Bondarenko: „A KPSzSz ideológiai tevékenysége a fronton 1944-ben” c. tanulmánya 12. sz. (3—9. o.).

1944 elejére a szovjet—német fronton kialakult helyzetet a történelmi jelentőségű győzelmek határozták meg, amelyek gyökeres változást eredményeztek a Nagy Honvédő Háború és az egész világháború menetében. Gyökeresen megváltozott az ország katonai, gazdasági és politikai helyzete is. Ez 1944-re hatalmas méretű támadó hadműveletek végrehajtását tette lehetővé.

A fasiszta Németország ekkor már nem is gondolhatott támadó hadműveletekre a szovjet—német fronton. A fő törekvés arra irányult, hogy minden áron feltartóztassák a szovjet hadsereget. 236 hadosztályt és 24 dandárt összpontosítva igyekeztek szívós védelmi harcokban elvéreztetni a szovjet hadsereget, megállítani az előrenyomulást és különbékét elérni Nagy-Britanniával és az Egyesült Államokkal.

A kialakult helyzetben a Legfelsőbb Főparancsnokság úgy határozott, hogy a

legrövidebb idő alatt szét kell zúzni az ellenség hadászati csoportjait, meg kell tisztítani tőlük az egész szovjet földet, helyre kell állítani a Szovjetunió államhatárait a Fekete-tengertől a Barents-tengerig, el kell érni a fasiszta Németország határait és létre kell hozni a feltételeket teljes szétzúzásához. Ez a történelmi feladat határozta meg a párt politikai munkáját a fronton 1944-ben.

A szovjet területek felszabadítása után a harcok áttevéődtek egy sor európai, köztük a Szovjetunióval ellenséges ország területére. A szovjet hadsereg fel-szabadító küldetését várta. Ez a harcosoktól magas fokú erkölcsi-politikai magatartást, éberséget, fegyelmeltséget és szervezetséget követelt meg. A szovjet harcosnak tiszteletet és tapintatot kellett tanúsítania a helyi lakosság iránt. Ehhez széles körű propagandamunkát kellett folytatni a felszabadító küldetésről, nagy figyelmet kellett szentelni a személyi állomány internacionalista szellemben való nevelésének.

A fronton végzett ideológiai munka erősítését követelte meg az is, hogy a hadsereg 1944-ben jelentős feltöltést kapott. A feltöltés nagy része olyan egyénekből állt, akik hosszú ideig éltek német megszállás alatt.

Erre az időre változás történt a harcoló alakulatok pártszervezeteinek többségében is. Tagságuk kétharmad része fiatal kommunistákból állt, akik-

nek szükségük volt elméleti és politikai képzésre. Az ideológiai munka bizonyos átszervezését követelte meg az is, hogy a sikeres harcok eredményeként a harcosok egy részénél kezdett megmutatkozni a küszöbön álló harcokkal kapcsolatos nehézségek lebecsülése.

A Központi Bizottság 1944-ben több határozatban foglalkozott a fronton folyó ideológiai és propagandamunkával, amelyek meghatározták a fő vonalat és a feladatokat.

Nagy figyelmet fordítottak a politikai munkások felkészítésére. 1944-től fel-emelték a tanulmányi időt a katonai-politikai iskolákban, kiszélesítették az iskolák hálózatát. 1944 elején a harcoló egységek alhadnagy-képző tanfolyamai mellett létrehozták a komszomolszervezők és zászlóalj-pártszervezők részleget. 1944. második felében egy sor iskola mellett tanfolyamok kezdtek működni a politikai tisztek és főtiszték számára, az összefegyvernemi katonai-politikai iskolák tanidejét pedig 8 hónapra emelték stb.

A politikai munkások, párt- és komszomol-aktivisták széles körű propagandatevékenységet folytattak a személyi állomány körében, általános elméleti kérdéseken túlmenően állandóan informálták a harcosokat a prt és a kormány minden határozatáról. A tájékoztatáson kívül álló jelleggel beszélgetéseket folytattak politikai témákról, megszervezték az újságok, folyóiratok, szépirodalmi művek olvasását.

1943 márciusában, a polgárháború tapasztalatai alapján, agitációs vonatot hoztak létre, a frontoknál és hadseregeknél pedig agitációs autókat vezettek be.

A nagy támadó hadműveletek előkészítése idején a felvilágosító munka különösen intenzívvé vált. Gyűléseket szerveztek, amelyeken politikai jelszavakat adtak ki. A frontok és hadseregek katonai tanácsai minden nagyobb hadművelet előtt felhívással fordultak a csapatokhoz, amelyben megmagyarázták a hadművelet katonai-politikai jelentőségét, célját.

Ebben az időben a hadseregben volt a párt tagjainak 60 százaléka. A júliusi

támadó hadművelet idején csak az 1. Balti Front soraiban kb. 155 ezer párttag harcolt.

Az idegen területekre érkezés időpontjában a tájékoztatás a fentebb említetteken kívül arra irányult, hogy a helyileg kialakult szervezeti formákat szétzúzni, helyettük másokat létrehozni, a gazdasági élet intézményeit megsemmisíteni nem szabad, és semmiféle önkény nem engedhető meg a helyi lakossággal szemben.

Az ideológiai-politikai munka feladatkörébe tartozott a helyi lakosság körében végzett ilyen irányú tevékenység is. A 2. Ukrán Front pl. több mint 120 különféle sajtóterméket adott ki, decembertől pedig megjelent a „Magyar Újság”, amely közölte a Szovjet Tájékoztatási Iroda közleményeit, valamint különféle anyagokat a Szovjetunió életéről.

A légierők harctevékenységének egyik formájával foglalkozik *I. Inozemcev*: „Az ellenség repülőtereire mért csapások és északi és északnyugati irányban (1941—1944)” című cikke, 12. sz. (17—24. o.)

A Nagy Honvédó Háborúban a légi-erők egyik fő feladata a légiuralomért folytatott harc volt. Ennek egyik hatékony módszerét képezték a bombázóknak és csatarepülőknak az ellenséges repülőterekre mért csapásai. A háború kezdetére az ellenség az északi és északnyugati irányban 2000 (német és finn) repülőgépet összpontosított. Az 1. német légiflotta kelet-poroszországi repülőtereken volt elhelyezve, majd áttelepült a Baltikum és a leningrádi terület elfoglalt repülőtereire. Norvégiában és Finnországban állandó és hadi repülőtereken állomásoztak az arcvonaltól 70—200, a szovjet repülőterektől 200—350 km távolságra. Június 24-én a Főhadiszállás felhívta az Északi Front, valamint a Balti és Északi Flotta figyelmét arra, hogy német repülőket összpontosítanak azzal a céllal, hogy csapást mérjenek Leningrádra és elősegítsék Murmanszk elfoglalását. Ekkor szervezték meg az Északi Fronton a támadást a repülőterek ellen. Június 25.

és július 1. között 39 repülőter ellen intéztek támadást, némelyik ellen többször is. A földön és légi harcban megsemmisítettek több mint 130 repülőgépet.

Az Északnyugati Fronton, amely sokkal nagyobb veszteségeket szenvedett, ez alatt az idő alatt egyetlen repülőgépet sem sikerült megsemmisíteni a földön, míg légi harcban 184 pusztult el.

Az Északi Fronton folytatódtak a támadások, de mivel kevés volt a bombázó és a repülőterek kívül estek a kísérő vadászok hatósugarán, nagyok voltak a veszteségek. Ennek ellenére a támadások egész nyáron folytatódtek, tökéletesedtek a harci módszerek. Augusztus 25-én a Szpasszkaja Poliszty repülőtere ellen indított pontosan szervezett támadásnál már 60 gépet sikerült elpusztítani a földön és a levegőben, míg a saját veszteség 8 gép volt.

November elején a németek röplapokon jelentették be, hogy az Októberi Forradalom 24. évfordulójára bombázni fogják a várost. A felderítés adatai igazolták az összpontosítást. A leningrádi területi és városi pártbizottság ennek a tervnek a megghiúsítását fontos politikai kérdésnek tartotta. November 6-án támadást intéztek a sziverszkajai repülőter ellen, ahol megsemmisítettek vagy megrongáltak 40 repülőgépet, valamint a gatcsinai repülőter ellen, ahol megsemmisítettek 13 repülőgépet. A németek nem tudták tervüket végrehajtani. A Leningrádi, Karéliai és Északnyugati Front, valamint a Balti Flotta légi erői a háború első hat hónapja alatt 754 ellenséges repülőgépet semmisítettek meg a földön, ami a légi harcban általunk megsemmisített gépek 37,5 százalékát jelentette.

A tapasztalatok azt mutatták, hogy a repülőterek elleni csapások akkor voltak a legeredményesebbek, ha nagy erővel hajtották végre azokat. Az erők összpontosítását azonban akadályozta az, hogy a légi erők szét voltak aprózva az összefegyvernemi hadseregek között. 1942-ben a frontok légi erőit légihadsergekbe szervezték át, aminek a pozitív hatása hamar megmutatkozott. A

leningrádi irányban a légiuralomért vívott harc már 1942-ben eldőlt a szovjet légi erők javára. Az Északnyugati Fronton ezt a harc 1943 elején dőlt el, a leningrádi blokád áttörésének időpontjában. Ez a főlény 1943 folyamán tovább nőtt.

1944 januárjában, amikor megkezdődött a német csapatok szétzúzása Leningrád és Novgorod alatt, az „Észak” hadseregcsoportot 370 repülőgép támogatta, amivel a szovjet csapatok 1773 repülőgépet tudtak szembeállítani. Ezekben az irányokban az 1944-es támadó hadműveletet mindenütt a szovjet légi erők főlénye mellett kezdődtek, de a támadások folyamán a németek máshonnan dobtak át erőket, úgy, hogy még ekkor is igen súlyos harcokat kellett vívni.

A háború egyik, méreteiben egyáltalán nem jelentős, de módszereiben jellemző epizódját taglalja G. *Jemeljanov*: „Mélyen az ellenség hátában” c. írása, 10. sz. (55—59. o.)

1944 szeptemberében a Karéliai Front 14. hadseregének alakulatai a petsamo—kirkenesi hadművelet végrehajtására készültek. A hadsereg parancsnoka megparancsolta a műszaki csapatok parancsnokságának, hogy készítsen fel néhány osztagot, amelyeknek az lesz a feladatuk, hogy az ellenség vonalának harcászati és hadműveleti térségében zavarják a csapatok vezetését, a hátsó ország tevékenységét és demoralizálják a személyi állományt. Öt ilyen osztagot készítettek fel, azzal a konkrét feladattal, hogy a vállalkozásokat az ellenség hátában, a Petsamo—Tarnet, a Luosztari—Ahmalahiti és az Ahmalahiti—Nyikel útvonalakon hajtsák végre. Az embereknek a fegyvereken és lőszereken kívül magukkal kellett vinni a szükséges szerszámokat, robbanóanyagot és élelmiszert is, ami átlagosan 42 kg személyi terhelést jelentett. A hadsereggel a kapcsolatot rádióon tartották. A kijelölt osztagok a feladat végrehajtásához szükséges felkészítést kaptak és fizikai edzéseket is végeztek.

Szeptember 18-án az első osztag, egy csökkentett létszámú zászlóalj átkelt az

ellenség vonalain és biztosított menetben haladt az elfoglalandó bázis felé, kihasználva a terep lehetőségeit, nehezen járható mocsarakon, vízmosásokban, erdőkön keresztül. A menetek idején óránként átlagban 2 km-t tudtak megtenni. Szeptember 25-re a finn—norvég határ mentén egy erdőben létrehozták a bázist és megkezdték a felderítést. Október 2-án indult a második osztag, mintegy ötven fővel, amely az első bázistól 12 km-rel délnyugatra állapodott meg.

Október 7-én kaptak rádió parancsot, hogy kezdjék meg a harcfeleladatok végrehajtását. A tevékenységet e két bázisból kiindulva folytatták a három, fentebb említett fontos összekötő vonalon. A szerző napról napra végigköveti az eseményeket. Az osztagok október 15-én kaptak parancsot, hogy térjenek vissza a saját vonalaik mögé, ami 17-én megtörtént. A 29 napig tartó tevékenység eredményeképpen megsemmisítettek több mint 11 km vezetékét, 4 hidat, 19 gépkocsit, 3 motorkerékpárt, 31 lovat, sok ellenséges katonát és tisztet. A saját veszteség 4 sebesült és 2 eltűnt volt.

A folyóiratban viszonylag ritkán szereplő témát dolgoz fel *I. Golusko*: „A hadtáp tevékenysége a háború második szakaszának legfontosabb hadműveleteiben” c. írása, 11. sz. (34—42. o.)

A háború második szakaszának kezdetére az ország már átállt a háborús termelésre. Jelentős mértékben megnőtt a fegyverek és a haditechnika termelése. A szovjet hadsereg hadtápalakulatai erőiket a főirányokban összpontosították. A központi szervek már a sztálingrádi védelmi harcok idején megkapták a konkrét feladatokat az anyagi eszközök felhalmozására, az ellátó bázisok áthelyezésére, az összekötés megjavítására, a technikai eszközök javítására, az egészségügyi intézmények fejlesztésére, hogy biztosítani lehessen a Délnyugati, Doni és Sztálingrádi Front szükségleteit. 1942. július 12-e és november 18-a között a frontok 26 266 vagon lőszerrel, üzemanyagot, élelmiszert, ruhát kaptak. Október máso-

dik felétől az előkészületek egyre célirányosabbá váltak. Az intézmények jobb elhelyezése, a kommunikációs eszközök és a helyi lehetőségek jobb kihasználása céljából új hadtápterületeket jelöltek ki a frontok számára, a Délnyugati és Doni Front esetében 250 km, a Sztálingrádi Front esetében 400 km mélységben. A raktárakat rendszerint a vasútvonalak mellett helyezték el. A szerző ismerteti a vasutasok hősi munkáját olyan körülmények között, amikor például a három frontellátó vasútvonalat körülbelül 60 ezer légitámadás érte és több mint 90 ezer bombát dobtak rájuk. A szerző ezenkívül ismerteti a gépkocsi szállítás és a Volgán való átszállítás megszervezését is. A támadás megindulása után átlagban napi 53 vagon lőszerrel kellett biztosítani. Mivel a frontok mozgása a harcok folyamán nem volt jelentős, a frontok raktárait nem helyezték át. Nehezebb volt a katlan külső szétszakítását elhárító csapatok utánpótlásának biztosítása, amit csak két szállító légihadosztály bevetésével tudtak biztosítani.

A szerző a továbbiakban nagy vonásokban ismerteti az Észak-Kaukázusért folyó harcok hadtápbiztosítását, ahol a nagy kerülőkkel történő, tengeri úttal is kombinált szállítások okoztak nagy nehézségeket. A kerülők csökkentésére 348 km új vasútvonalat is kellett építeni. A sztálingrádi is sokkal nagyobb fordulatot jelentett a kurszki csata hadtápellátása, ahová már 141 354 vagon anyagot kellett szállítani. Nehezítette a munkát az úthálózat, különösen a vasútvonalak ritka volta. A vasútépítő csapatok a lakosság segítségével itt is építettek 70 km új vasutat. A frontok műszaki alakulatai a hadművelet kezdetéig 88 km kavicsos és zúzottkő utat építettek, kijavítottak 185 km utat, 390 km földutat, kitermeltek 216 ezer köbméter földet, felépítettek 386 hidat (2372 folyóméter hosszúságban), helyreállítottak 197 hidat, 1649 folyóméter hosszúságban.

A harcosok a hadművelet megkezdése előtt új, nyári ruházatot kaptak, az egészségügyiek pedig az egész személyi

állományt beoltották fertőző betegségek ellen. A sebesültek elszállítása a sztálingrádiénál sokkal kedvezőbb körülmények között történt. Több volt a szállítóeszköz, különösen a gépkocsi. Légi úton szállítottak 21 ezer embert.

A kurszki csata tapasztalatait a hadtáp szempontjából jól sikerült hasznosítani a későbbi, nagyméretű támadó hadműveletek megszervezésénél.

A magyar olvasót közvetlenül érintő kérdéssel foglalkozik. *A. Zselov*: „Magyarország felszabadítása” c. cikke 10. sz. (43—50. o.)

A felszabadító harcok folyamán 1944-ben a szovjet hadsereg két támadó hadműveletet hajtott végre: a debrecenit (1944. október 2—27.) és a budapestit (1944. október 29—február 13.), 1945-ben pedig a balatoni védelmi (március 6—15.), valamint a bécsi támadó hadműveletet (március 16—április 15.)

A Főhadiszállás elképzelése szerint a debreceni hadműveletben a 2. Ukrán Frontnak a főcsapást Aradtól északnyugatra, Debrecen és Nyíregyháza irányában kellett mérnie, azzal a céllal, hogy megtisztítsa Magyarország keleti területeit és Erdélyt, és hogy eljusson az ellenség kárpáti hadseregcsoportjához hátába. Eközben együtt kellett működni a belgrádi hadműveletet folytató 3. Ukrán Fronttal, és különösen a Kárpátokban támadó 4. Ukrán Fronttal. A 2. és 4. Ukrán Front tevékenységét Tyimosenko marsall koordinálta. A támadás 23 napja alatt a szovjet csapatok 130—275 km-t nyomultak előre, átkeltek a Tiszán és hídfőt foglaltak el. A balszárnny elérte Baja körzetét és a Budapest elleni támadáshoz megfelelő pozíciókat foglalt el. A hadműveletek eredményeként az ellenség kénytelen dig megkönyítette a 4. Ukrán Frontnak a kárpáti—ungvári hadműveletek végrehajtását. Ezzel befejeződött Magyarország felszabadításának első szakasza.

A budapesti hadműveletben, mivel a várost nem sikerült menetből elfoglalni, elhatározták a város bekerítését, ami december 26-án fejeződött be. A gyűrű-

ben több mint 188 ezer ember maradt. A szovjet parlamenterek meggyilkolása után 1945. február 13-ig folyt az ostrom, miközben január folyamán három nagy erejű, a blokádfeloldását célzó ellencsapást kellett elhárítani.

A balatoni védelmi hadművelet idején a németek nagy erőket vetettek be, köztük a nyugatról átdobott 6. SS páncélos hadsereget. A hadművelet nem tartott hosszú ideig, de rendkívül dinamikus volt, súlyos harcokkal telített és a kurszki mellett a hadműveleti védelem vezetésének iskolapéldáját nyújtja.

Magyarország egész területe a bécsi támadó hadművelet menetében szabaddá vált fel.

A 2. és 3. Ukrán Front magyarországi harctevékenysége 1944—1945 folyamán az ellenség szovjet—német fronton harcoló összes páncélos és gépesített hadosztályainak felét kötötte le, ami jelentős mértékben elősegítette a szovjet csapatok fő, varsó—berlini irányban folytatott sikeres támadását. A Magyarország területén vívott súlyos harcokban igen sok szovjet katona kapott kitüntetést, közülük 289-en kapták meg a Szovjetunió Hőse kitüntetést.

(Lengyel István)

Wojskowy Przegląd Historyczny (Lengyelország), 1974. 3. sz.

Wojciech Jaruzelski: „A fegyveres erők eszmei—erkölcsi összefonódottsága és harckészültsége” (28—30. o.)

A nemzetvédelmi miniszter beszéde 1974. július 22-én a Népi Lengyelország megalakulásának 30. évfordulója alkalmából rendezett katonai díszszemlén hangzott el. Megemlékezett a Lengyel Néphadseregnek a második világháborúban játszott szerepéről, valamint arról, hogy a hadsereg tevékenyen hozzájárult az ország felszabadításához és az új, demokratikus, népi állam létrehozásához. Azóta is éberrel őrzik a Lengyel Népköztársaság biztonságát. A lengyel katona fegyverrel védi az ország határait és munkájával hozzájárul a szocialista építés sikereihez. A párt által irá-

nyitott új típusú hadsereg szoros kapcsolatban áll a nemzettel. A sokat szenvedett lengyel nép számára különösen sokat jelent a béke, melyért a szocialista tábor országai rendkívüli erőfeszítéseket tesznek a Szovjetunió vezetésével.

Tadeusz Rawski: „Politikai nevelőmunka a Lengyel Néphadsereg 1. hadseregében a háború befejező szakaszában” (54—71. o.)

Az 1. lengyel hadsereg 1945-ben speciális operatív egységnek volt tekinthető. Alakulatait különböző időkben, különböző körülmények között, s főleg nagyon különböző emberanyagból szervezték. E fenti tényezők, de elsősorban az emberanyag vegyessége (műveltségi szint, politikai beállítottság, keleti vagy nyugati országrészből való származás, különféle nézetek a határproblémákról és a földkérdésről stb.) miatt különös fontossággal bírt a politikai nevelőmunka.

A politikai munka alapvető formáit és módszereit 1944 végéig dolgozták ki a Lengyel Munkáspárt Politikai Bizottságának határozata alapján, „Szabályzat a politikai tisztek számára” címen. Ebben leszögezték, hogy az egyes parancsnokok politikai helyettesei a parancsnokkal közösen felelősek az egység erkölcsi-politikai állapotáért és harci szelleméért. Rögzítették a szervezeti felépítést is: hadsereg szinten a politikai főcsoport, a hadosztályoknál és dandároknál a csoportok, az ezredek-nél — szekciók, zászlóaljoknál és századoknál a parancsnokhelyettesek, szakaszoknál pedig a szakaszvezetőhelyettesek irányították a politikai munkát.

A háború befejezésére az 1. lengyel hadsereg teljes értékű operatív egységé vált, politikailag kiforrott, megzárduult kapcsolata a kialakuló népi demokráciával. A sikereken nagy részt vállalt a hadsereg áldozatos politikai nevelőmunkájával.

Wincenty Iwanowski: „A szovjet hadsereg iasi—kisinyovi bekerítő hadművelete, 1944. augusztus 20—29.” (72—103. o.)

A szovjet hadsereg által Kisinyov és Iasi körzetében végrehajtott támadó hadművelet az ott összevont német operatív csoport rendkívül gyors felszámolását, valamint a Dnyeszter és a Prut közötti terület ellenségétől való megtisztítását eredményezte.

Ez a hadművelet, katonai sikere mellett, teljesen megváltoztatta a balkáni politikai helyzetet is: megnyitotta az utat Románia, Magyarország és Jugoszlávia felszabadításához, s ezáltal stratégiai szintű eredménnyé vált. Ennek volt köszönhető Románia és Bulgária kiválása a fasiszta tömbből.

A két szovjet front kisinyovi hadművelete egyúttal az 1944. évi nagy offenzíva befejező szakaszát jelentette.

Az 1944. évi hadászati támadás megmutatta, hogy az ellenfél már képtelen volt hadászati szintű reagálásra, nem tudta megelőzni a kisinyovi katasztrófát, mivel nem rendelkezett tartalékokkal.

A szovjet hadvezetés által alkalmazott „széles frontok stratégiája” a kezdeményezéstől megfosztott ellenséget arra kényszerítette, hogy — erőt megosztva — átcsoportosítást hajtson végre az általa várt támadási irányból. Az így veszélyessé vált irányba a szovjet hadvezetés képes volt váratlanul új erőket bevetni. A rövid szakaszon összevont hatalmas túlerő, a gondos előkészítés, a fegyvernemek együttműködése, a támadás dinamizmusa a német védelem rendkívül gyors áttörését eredményezte.

Franciszek Skibinski: „Lengyelek részvétele a két nagy nyugati csatában 1944-ben” (104—135. o.)

A nyugati hadszíntéren folyó hadműveletekben való lengyel részvétel vizsgálata elsősorban az olaszországi és normandiai csatákra korlátozódik. A tanulmány a Monte Cassino-i és Falais-i csatákban harcoló lengyel egységek alkalmazási módját elemzi.

A Monte Cassino-i csatában a 8. angol hadsereghez tartozó 2. lengyel hadtest harcászati feladata a frontvonal északi részének a biztosítása volt, a főerők támadásával párhuzamosan. E

feladat meghaladta a 2. hadtest lehetőségeit, tekintettel a gyalogság kis létszámára és az elégtelen tüzérségi támogatásra. Hogy feladatukat mégis maradéktalanul végrehajtották, ez egyedül a hadtest katonai áldozatkészségének volt köszönhető. A hadművészet alapelveinek Leese tábornok által történt megsértéséért a 2. lengyel hadtest időben és véráldozatokban is rendkívül magas árat fizetett.

A Normandiában folyó támadás egyik része volt a Falaise-i hadművelet, mely 1944. augusztus 8-án indult meg. Ebben vett részt az 2. lengyel páncélos hadosztály, mely az 1. kanadai hadsereg 2. hadtestének kötelékébe tartozott. A hadművelet első fázisában (augusztus 8—14.) a lengyel hadosztályt az ellenfél nagy mélységű védővonalának frontális áttörésére alkalmazták. Bár ilyen feladat elvégzésére hadosztályt bevetni helytelen, a feladatot elvégezték, ha nagy áldozatok árán is. A második fázisban (augusztus 15—19.) gyors előretörésükkel két fontos körzetet foglaltak el, elvágva ezzel a német főerők visszavonulási útját. A harmadik fázisban (augusztus 19—22.) az elfoglalt területek védelmét folytatták a visszavonuló 7. német hadsereggel szemben. Ez többszörösen meghaladta a hadosztály lehetőségeit, s jóllehet hatalmas veszteségek árán, de ezt a feladatot is sikerrel végrehajtották.

Piotr Stachiewicz: „A Starówka városrész védelme a varsói felkelésben. Az »Észak« csoport tevékenységének első szakasza 1944. augusztus 7—11.” (144—184. o.)

A varsói felkelés alatt a „Starówka” (óváros) városrészben szervezett „Észak” csoport tevékenysége 1944. augusztus 7-től szeptember 5-ig tartott. A cikk a csoport megalakulásától (augusztus 7-től) az első tulajdonképpeni német támadásig (augusztus 11-ig) terjedő időszak eseményeit vizsgálja.

Az „Észak” csoport megalakulásának jelentőségét az adja, hogy a csoport az egész varsói felkeléssel ellentétben, már az első napokban képes volt reális katonai tervet kidolgozni és azt mind-

végig következetesen végrehajtani. Bár a csoport létszáma a varsói felkelők összlétszámának csak körülbelül egy-egyedét tette ki, mégis képesek voltak több mint egy hónapon keresztül a Varsó ellen bevett összes német erők több mint felét lekötöni. E csoport állt ellen legtovább a németek fő támadásainak és még támadó akcióikat is végrehajtott. Az „Észak” csoport parancsnokságnak és „Wadinowski” ezredesnek az érdeme, hogy a „Starówka” déli védelmi vonalán az augusztus 5-én megindított német támadás hatására meginduló dezorganizációs folyamatot megállították, és a harcok első napjaiban képesek voltak kidolgozni a városrész védelmi tervét, szervezetenként összefogni az egyes csoportokat, meghatározni a további harci és szervezeti tevékenységet. Célkitűzéseiket az erősödő német támadások, valamint a lőszer-, fegyverszállítási nehézségek ellenére is következetesen végrehajtották.

A csoport hősie harca tulajdonképpen augusztus 11-én kezdődött, amikor a németek döntő támadáshoz készülődtek.

Boleslaw A. Wysocki: „Emlékek a mirandai táborban 1940—1943-ban eltöltött évekről” (185—224. o.)

B. A. Wysocki, mint tartalékos hadnagy vonult be 1939. augusztus 18-án és vett részt a harcokban. Visszavonuló egységével Magyarországon, Jugoszlávián és Olaszországon keresztül 1940 tavaszán került Franciaországba, ahol szakaszával együtt egészen a francia hadsereg kapitulációjáig harcolt. 1940 júliusában átszökött Spanyolországba, ott sok honfitársával és más nemzeti-ségű menekülttel együtt a Miranda de Ebro koncentrációs táborba szállították.

Spanyolország — a nemzetközi jog megsértésével — a vele diplomáciai kapcsolatban álló országok állampolgárait koncentrációs táborokban őriztette. Ezekben napirenden volt az éheztetés és a brutális testi fenyegetés. Az érintett országok követségei és a Vöröskereszt közbenjárása is jóideig eredménytelen maradt. A jobb ellátásért és bánásmóddért tett erőfeszítéseket és a tábori

élet apró mozzanatait naplószerű hűséggel tárja elénk a visszaemlékezés.

1943 januárjában a lengyel foglyok vezetésével éhségstrájkot kezdtek a tábor lakói. Az egy hetes sztrájk és az érintett követségek erélyes tiltakozása hatására ígéretet kaptak a szabadonbocsátásra. A spanyol hatóságok halogatták az időpontot, de a világhírhírtelenség és a megváltozott hadihelyzet végül is megátrálásra kényszerítette őket. A szerző, honfitársaival együtt, 1943 márciusában szabadult ki a táborból. Többségük útja Angliába vezetett, ahol csatlakoztak az ott szerveződő lengyel alakulatokhoz.

Kazimierz Pluta-Czachowski — Władysław Wójcik: „A 18. gyalogos hadosztály visszavonulása Lengyelország honvédő háborújában, 1939-ben” (225—227. o.)

A 18. gyalogos hadosztály a „Narew” hadművelési csoport kötelékébe tartozott. Harcainak első szakasza 1939. szeptember 1—10-ig tartott, amikor feladata a Narew folyó Kamienek és Rutka városok közötti 120 km-es frontszakaszának a védelme volt.

A németek hadműveletükkel a hadosztályt szeptember 10-re elvágták a hadművelési csoport többi egységétől és a Narew folyó mentén bekerítették. Utolsó parancsuk értelmében el kellett szakadniuk az ellenségtől és délkelet irányban visszavonulni a Bug irányában. Harcaiknak ezzel a második szakaszával (szeptember 10—13.) foglalkozik a cikk.

Az események pontos rögzítését rendkívül nehezítette, hogy a hadosztály összes dokumentumát, utolsó parancsnoka utasítására, megsemmisítették, mielőtt szeptember 12-én megkezdték a kitörési kísérletet. A kitörés a Letownica melletti katlanból a hadosztály teljes megsemmisülésével fejeződött be, s így az 13-án megszűnt létezni. Csak egyes kis csoportoknak sikerült áttörniük a németek gyűrűjén.

Stanisław Kania: „A katonai nyelvezet nyomában” (28—290. o.)

Mint általában minden mesterség, a

katonaság is kialakította saját nyelvezetét. Ez a köznapi nyelvre épülő speciális nyelvezet gyakran érthetetlen a kívülállók számára, mivel a használt kifejezések sokkal szélesebb szakmai jelentéskört tartalmaznak, mint azok közismert jelentése. E nyelvezet talán legjellegzetesebb vonása, hogy nagyon konkrét és hajlékony, valamint egyes kifejezések széles köznapi jelentésükkel ellentétben speciális jelentéssel bírnak. A speciális katonai nyelvezet eszékört jelent használói számára, demonstrálja együvé tartozásukat.

A lengyel katonai nyelvezet szorosan összefügg a hadsereg történetével, hatása és gazdagsága a katonák jellemétől és temperamentumától függ, tükröződik benne a lengyel katona személyiségének minden jegye. A „szargon” kifejezés nem tűnik szerencsésnek, hiszen ennek bizonyos negatív érzelmi árnyalata van. A közvélemény katonai beszédmód alatt gyakran a durva kifejezések használatát érti, ami természetesen félreértés.

A cikk gazdagon illusztrálja a lengyel katonai beszédmód történetét, fejlődését, a középkortól napjainkig.

Eseménykrónika és gazdag második világháborús bibliográfia zárja a számot. (*Windisch Aladár*né)

Militärgeschichte (Német Demokratikus Köztársaság) 1974. 6. sz., 1975. 1. és 2. sz.

A fasiszta Németország leverésének 30. évfordulójára emlékeznek a szerzők. A feldolgozások hadtörténelmi és hadművészettörténelmi kérdéseket tárgyalnak, egy részük dokumentumokra támaszkodva bírálja a nyugati hadtörténetírás hamis állításait. A legjelentősebbek:

Waldemar Verner: „A Szovjetunió és a hitlerellenes koalíció népeinek világtörténelmi jelentőségű győzelme a második világháborúban” 1975. 1. sz. (5—15. o.)

Amikor 1941. június 21-én új fronttal bővült az európai hadszíntér, a szovjet külpolitika széles körű hitlerellenes

koalíció megteremtésén fáradozott. A Nagy-Britanniában és az Egyesült Államokban egyre erőteljesebben jelentkező antifasiszta mozgalmak nyomására e kormányok szakítottak szovjetellenes politikájukkal és szövetségre léptek a Szovjetunióval.

A hitlerellenes koalíció országai nem egyforma mértékben járultak hozzá a fasizmus leveréséhez. A fő terhet a Szovjetunió viselte. A hadtörténetírás feladata, hogy az eseményeket reálisan értékelje és megcáfolja a hamis nézeteket.

N. I. Szehovcov: „Hadművészeti problémák a berlini hadműveletben” 1975. 1. sz. (16—31. o.)

A szovjet hadművészet fejlődésében fontos szerepe volt a berlini támadó hadműveletnek. 1945 tavaszán Németország még jelentős katonai erőkkal rendelkezett, amelyekkel a végsőkig tartó védelemre rendezkedett be Berlin körül, 40 km mélységben. A szovjet hadsereg főparancsnokság — gondos tervezéssel — 3 front több irányú támadására építette terveit. A 2. Belorusz Front, a Keleti-tenger partjától délre húzódó német fő védelmi vonalat áttörve, erőteljes csapásokkal haladt nyugatra az Elba irányába. Az 1. Belorusz Front Berlin irányában támadt, ahol áttörte az első és második védelmi gyűrűt és egyesült a délről támadó 1. Ukrán Fronttal, melynek csapatai Torgau mellett találkoztak első ízben az 1. Amerikai Hadsereggel.

A berlini hadműveletben a politikai és stratégiai vezetés egysége folytán fontos felismerések születtek az anyagi és személyi feltételek előteremtése, tervszerű bevetése, valamint az áttörés és folyón való átkelés terén, melyek részletes elemzése még az elkövetkező évek feladata lesz.

A Varsói Szerződés megalakításának 20. évfordulóján több szerző értékeli az elmúlt két évtized történetét.

Hans Höhn — Ernst Stenzel: „A szocialista katonai szövetség — a történelem tanulságainak megtestesítője” 1975. 1. sz. (32—43. o.)

A történelmi tanulságok között első helyre kívánkozik: a forradalmi munkásosztálynak katonailag is szövetkeznie kell, hogy betölthesse történelmi feladatát. Marx 1867-ben az egyes országok munkásosztályainak asszociációját hangsúlyozta, amely 1871-ben már éreztette pozitív hatását. Lenin továbbfejlesztette Marx nézeteit. 1917-ben a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban már jelentős számban vettek részt internacionalisták, majd a Szovjetunió polgárháborújában is megtaláljuk más népek fiait a bolsevikok oldalán, az intervenciók elleni harcban.

A két világháború közti időben a Szovjetunió egy kollektív biztonsági rendszer kialakításán fáradozott, szövetséget kötött Franciaországgal, Csehszlovákiával. A második világháborúban nemcsak a saját országából verte ki a betolakodókat, hanem megteremtette a lehetőséget egy szocialista katonai szövetség létrehozásához.

A második tanulság: a szövetséges szocialista államoknak állandóan növelniük kell katonai erejüket. Az elmúlt 20 évben e feladatnak eleget tettek a szocialista hadseregek. A közös hadgyakorlatok azt tanúsítják, hogy minden hadsereg jól felkészült. A Politikai Tanácskozó Testület 1974 áprilisában elhatározta a szövetség fenntartását mindaddig, amíg a NATO létezik és hathatós leszerelési rendszabályok nem lépnek életbe.

Sz. M. Stemenko: „A szocialista védelmi szövetség eredményes fejlődése a béke megvédésének döntő tényezője” 1975. 2. sz. (133—146. o.)

Az 1949-ben megalakult NATO sorainak rendezésére készítette a szocialista tábor erőit, amelyek 1955-ben a Varsói Szerződés megkötésével a katonai együttműködést minőségileg új, magasabb szinten valósítják meg.

A katonai szövetségnek közös gazdasági, politikai, ideológiai és katonai alapjai vannak, amelyek a nemzeti feladatokat szervesen összekapcsolják a nemzetközi misszió feladatával. A cél a forradalmi hagyományok védelme, valamint a békéért és a nemzetközi fe-

szültség enyhítéséért folyó harc. A Politikai Tanácskozó Testület eredményesen működött az elmúlt két évtizedben. Az Egyesített Hadseregek Főparancsnoksága koordinálja a hadseregek tevékenységét. A fejlődés a hadtudomány fokozottabb továbbfejlesztését írja elő feladatként, mely elméletileg is alátámasztja a kiváló gyakorlati együttműködést.

Hermann Müller: „A Varsói Szerződés katonai szervezete fejlődésének főbb tendenciái” 1975. 2. sz. (147—158. o.)

A történelemben először alakult meg olyan katonai szervezet, amely a béke védelmét tűzte ki célul. Az elmúlt 20 évben e szervezet Európa és az egész világ békés alkotómunkájának védelmét szolgálta.

1955—1960-ig a társországok konszolidációja, szoros összetartása alakult ki, amely külpolitikailag is érezhetővé vált. Az új imperialista fellazítási módszerek nem tudták a kialakult rendet megbontani. Hatástalanok voltak a maoista módszerek is.

1960—1972 között, elsősorban bilaterális szerződések révén, elmélyültek a társországok kapcsolatai, amelyek a szolidaritást és gazdasági együttműködést is magában foglalták. Ma a Varsói Szerződés Egyesített Fegyveres Ereje állandóan magas harcckészültséggel, jól kiképzett és együttműködő egységekkel, kiváló technikával felszerelve őrökdi a béke és biztonság felett.

Ján Lipták — Milan Špicak: „A csehszlovák haderő forradalmi hagyományai” 1975. 1. sz. (44—52.), 2. sz. (182—192. o.)

1948 februárjában a csehszlovák dolgozók a kommunista párt vezetésével fordulatot idéztek elő Csehszlovákia életében. A Szovjetunió győzelméből adódó előnyös szubjektív és objektív tényezőket felhasználva a kommunista blokk kiszorította a hatalomból a jobb oldalt. Ez a küzdelem 1948 második felében végső fázisához érkezett. A kommunista párt világos irányvonalat adott, amelyben a csehszlovák nép haladó forradalmi hagyományainak folytatását jelölte meg feladatképpen. Az 1948-as

politikai győzelem után demokratikus irányban fejlődött tovább a hadsereg.

Az 1948—1955-ig tartó periódus a szocialista hadsereg kialakulásának időszak. Klement Gottwald a hadsereg politikai magatartását a proletár internacionalizmusban jelölte meg. E korszak, hibái ellenére is, igen jelentős a hadsereg fejlődésében. A Csehszlovák Néphadsereg méltó tagja lett 1955-ben a Varsói Szerződésnek.

A. I. Babin — Heinz Helmer: „Engels és a korabeli német hadtörténeti irodalom” 1974. 6. sz. (645—657. o.)

A Wuppertalban (NSZK) 1970 májusában tartott nemzetközi tudományos konferencián több referátum elemezte Engelsnek a hadtörténelemre vonatkozó munkásságát. E cikk szerzői Engels proletár osztályálláspontjából kiindulva bírálják a mai nyugati értékeléseket, melyek — bár engedtek korábbi merevségükből — nem ismerték el igazi helyét a hadtörténelemben. A kommunista világnézet alkotói átvitele a hadügy elméletére és gyakorlatára, a reakciós katonai tendenciákkal való szakítás jellemzi Engels munkásságát, amelylyel megalapozta a munkássztyál forradalmi katonai elméletét.

Richard Lakowski — Werner Wunderlich: „A német imperializmus haditengerészeti és flottaépítési tervei a második világháború előtt” 1974. 6. sz. (669—678. o.)

A Nagy-Britannia elleni tengeri háború az angol kereskedelmi hajók megtámadására alapozódott, melyeknek védelme — a német tervek szerint — szétforgácsolta volna az egységes, erős angol tengeri haderőt. E részek leverésére épültek a német flotta fejlesztési tervei.

1939-ben a flottafejlesztés még nem fejeződött be. A fasiszta főparancsnokság rövid ideig tartó szárazföldi háborúra számított, így a tengeri erő döntő fellépését későbbre, számára kedvezőbb időpontra halasztotta. A német haditengerészeti hadászati és hadművelési tervei irreálisak voltak és már 1943-ban teljes összeomlást eredményeztek. (*Rúrkóczi Katalin*).